



Sygn. akt I UK 283/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 sierpnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania A. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury górniczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 sierpnia 2016 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 lutego 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 7 lutego 2013 r. odmówił przyznania ubezpieczonemu A. P. prawa do emerytury górniczej i ponownego rozpoznania sprawy zakończonej prawomocną decyzją z dnia 20 lipca 2012 r., a to

wobec nieprzedłożenia nowych dowodów ani też niewskazania nowych okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, które wpłynęłyby na prawo wnioskodawcy spornego świadczenia.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 12 listopada 2013 r. oddalił odwołanie ubezpieczonego od powyższej decyzji, a Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 25 lutego 2015 r. oddalił jego apelację od orzeczenia pierwszostancyjnego.

W sprawie ustalono, że organ rentowy decyzją z dnia 20 lipca 2012 r. odmówił A. P. przyznania emerytury górniczej, uzasadniając to tym, iż wnioskodawca nie udowodnił co najmniej 25-letniego okresu pracy górniczej, a jedynie 23 lata, 10 miesięcy i 29 dni tejże pracy. Ubezpieczony nie złożył odwołania od decyzji z dnia 20 lipca 2012 r., natomiast w dniu 31 grudnia 2012 r. wystąpił z kolejnym (przedmiotowym) wnioskiem o przyznanie emerytury górniczej, nie dołączając do niego nowych dowodów. Sąd Okręgowy uznał odwołanie od powyższej decyzji za nieuzasadnione podkreślając, że w rozpoznawanej sprawie spór dotyczył interpretacji przepisu art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; zwana dalej: „ustawą o emeryturach i rentach z FUS”), zgodnie z którym prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość. W szczególności kontrowersyjne jest rozumienie pojęcia „okoliczności istniejących przed wydaniem wyroku, które mają wpływ na prawo do świadczeń”. W ocenie Sądu pierwszej instancji, tego typu okoliczności nie zostały zaprezentowane przez wnioskodawcę, który domagał się zaliczenia do okresu pracy górniczej nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej od 1977 r. do 1980 r. oraz okresu zasadniczej służby wojskowej. Zakwestionowanie przez odwołującego się stanowiska organu rentowego co do niewykazania wymaganych 25 lat pracy górniczej nastąpiło na podstawie analizy już posiadanej i znanej temu organowi dokumentacji ubezpieczeniowej wnioskodawcy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wyrok Sądu pierwszej instancji, pomimo

częściowo błędnego uzasadnienia, odpowiada prawu. Uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia obarczone jest wspomnianą wadliwością z tego względu, że Sąd Okręgowy skoncentrował się wyłącznie na kwestii ujętych w art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przesłanek ponownego ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości (tj. swoistego wznowienia postępowania w sprawach emerytur i rent), uznając w konsekwencji, że brak jest podstaw do wznowienia postępowania objętego decyzją organu rentowego z dnia 20 lipca 2012 r. odmawiającą przyznania wnioskodawcy emerytury górniczej na podstawie art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Odnosząc się do regulacji art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS Sąd pierwszej instancji niezasadnie uznał, że w rozpoznawanej sprawie nie zostały przedstawione nowe dowody, ani też nie ujawniono nowych okoliczności nieznanymi wcześniej organowi rentowemu. W ocenie Sądu Apelacyjnego, takie stanowisko Sądu Okręgowego nie jest słuszne, ponieważ wnioskodawca, wobec którego została wydana prawomocna decyzja z dnia 20 lipca 2012 r., miał podstawy ku temu, aby skutecznie ubiegać się o wznowienie postępowania dotyczącego tej decyzji, powołując się na ujawnienie okoliczności istniejących przed jej wydaniem, to jest na odbywanie zasadniczej służby wojskowej w okresie od 16 lipca 1982 r. do 12 kwietnia 1984 r. i na nieuwzględnienie tej okoliczności przez organ rentowy przy rozważaniu spełnienia wymogu wykazania co najmniej 25 lat pracy górniczej. Dopuszczenie możliwości wznowienia postępowania w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS implikowało konieczność zbadania przesłanek prawa ubezpieczonego do emerytury górniczej ujętych w art. 50a tej ustawy. Rozważając kwestię, czy okres zasadniczej służby wojskowej odbytej przez wnioskodawcę w okresie od 16 lipca 1982 r. do 12 kwietnia 1984 r. podlega wliczeniu do okresu pracy górniczej, a w konsekwencji - czy ma wpływ na spełnienie przesłanek warunkujących przyznanie emerytury górniczej, Sąd drugiej instancji zauważył, że zgodnie z art. 50a ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, górnicza emerytura przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) ukończył 55 lat życia; 2) ma okres pracy górniczej wynoszący łącznie z okresami pracy równorzędnej co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 10 lat pracy górniczej określonej w art. 50c ust. 1; 3) nie przystąpił do otwartego funduszu

emerytalnego albo złożył wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa. Natomiast przepis art. 50a ust. 2 ustawy stanowi, że wiek emerytalny wymagany od pracowników: kobiet mających co najmniej 20 lat, a mężczyzn co najmniej 25 lat pracy górniczej i równorzędnej, w tym co najmniej 15 lat pracy górniczej, o której mowa w art. 50c ust. 1, wynosi 50 lat. Z powołanego przepisu wynika, że jedną z przesłanek prawa do emerytury górniczej, oprócz wymaganego wieku (wnioskodawca ukończył 50 lat w dniu 17 lipca 2012 r.), jest wykazanie co najmniej 25 lat pracy górniczej i równorzędnej. Przepis art. 50a jednoznacznie określa, iż przesłanką prawa do emerytury górniczej jest wyłącznie praca górnicza i praca równorzędna z górniczą, oczywiście w takim znaczeniu, jakie nadaje im ustawodawca. Jest to więc rozwiązanie odmienne w porównaniu z tym, jakie przewidziane było w uchylonym z dniem 1 stycznia 2007 r. przepisie art. 34 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, gdzie jako przesłankę prawa do emerytury górniczej ustawodawca wskazał okres 25 lat pracy górniczej łącznie nie tylko z okresami pracy równorzędnej, ale także z okresami zaliczalnymi do pracy górniczej. Pojęcie okresów zaliczalnych do pracy górniczej wyjaśnione było w art. 38 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którym za okresy zaliczalne uznawano okresy wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 4-8, ust. 2 pkt 2, 3, 5-8 oraz w art. 7 pkt 1-7, 9 i 12 tej ustawy. Jednym z okresów zaliczalnych był okres ujęty w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, gdzie okresem składkowym jest okres czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby. Wynika stąd, że przed dniem 1 stycznia 2007 r. okres zasadniczej służby wojskowej był traktowany jako okres zaliczalny do pracy górniczej i w konsekwencji okres ten miał realny wpływ na spełnienie przesłanki legitymowania się co najmniej 25-letnim okresem pracy górniczej łącznie z okresami pracy równorzędnej i okresami zaliczalnymi do pracy górniczej. W obecnie obowiązującym stanie prawnym wskazanym w art. 50a, który to przepis podlega ścisłej wykładni, wyraźnie mówi się jedynie o „pracy górniczej łącznie z okresami pracy równorzędnej”, jako przesłance prawa do emerytury górniczej. Katalog prac górniczych zawarty jest w art. 50c ust. 1, a prac równorzędnych z górniczą - w art. 50c ust. 2. Żaden jednak z tych przepisów nie

wspomina już o okresach pełnienia zasadniczej służby wojskowej. Tym samym art. 50a wyraźnie i jednoznacznie łączy prawo do emerytury górniczej nie z okresami składkowymi i nieskładkowymi, jako takimi, lecz z pracą górniczą i równorzędną, zdefiniowaną w art. 50c ustawy. Wyklucza to możliwość zaliczenia do wymaganego stażu pracy uprawniającego do emerytury górniczej, innych okresów niż wymienione w art. 50c ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, nawet jeżeli są to okresy składkowe lub nieskładkowe. Wobec skreślenia art. 38 cyt. ustawy i braku jego odpowiednika w przepisach rozdziału 3a Działu II ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie ma obecnie możliwości uwzględnienia w wymaganym stażu pracy uprawniającym do emerytury górniczej z art. 50a (takiej emerytury dotyczyła decyzja z 20 lipca 2012 r.) tak zwanych okresów zaliczalnych do pracy górniczej, jakimi były wymienione w art. 38 tej ustawy okresy składkowe z art. 6 ust. 1 pkt 4-8, ust. 2 pkt 2, 3, 5-8 oraz w art. 7 pkt 1-7, 9 i 12, w tym okres pełnienia czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim.

Wbrew stanowisku apelacji, nie ma możliwości prostego przeniesienia ogólnych rozważań pozostających u podstaw rozstrzygnięcia zawartego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r. (II UZP 6/13) na użytek rozpatrywania spełnienia przesłanek warunkujących przyznanie emerytury górniczej na podstawie art. 50a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Trzeba mieć na uwadze, że emerytura górnicza stanowi wyjątek od emerytur przyznawanych w powszechnym wieku emerytalnym i z tego względu przesłanki warunkujące przyznanie tego świadczenia muszą być wykładane w sposób ścisły. Wyjątkowość tego świadczenia przejawia się w tym, że jego pobieranie możliwe jest już przez osoby, które osiągnęły wiek 50 lat, podczas gdy nawet emerytura z tytułu pracy w szczególnych warunkach, do której wprost odnosi się uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., może przysługiwać dopiero w wieku obniżonym do 60 lat. Wymaga to tym bardziej ścisłego podejścia do warunków, od których zależy uzyskania emerytury górniczej na podstawie art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przepis art. 120 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 827 ze zm.; zwana dalej: „ustawą o powszechnym obowiązku obrony”) nie stanowi przepisu *lex specialis* w stosunku do

art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, co wynika przede wszystkim z tego, że przepisy te mają odmienny zakres regulacji. To przepis art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS samodzielnie określa warunki, od których zależy nabycie prawa do emerytury górniczej, natomiast art. 120 ustawy o powszechnym obowiązku nie określa żadnej przesłanki prawa do emerytury górniczej, regulując jedynie kwestię wliczania okresu służby wojskowej do okresu zatrudnienia ubezpieczonego w zakresie jego uprawnień emerytalno-rentowych. Nie ma przesądzającego znaczenia to, że w świetle art. 120 ustawy o powszechnym obowiązku obrony dopuszczalne, co do zasady, było wliczanie okresu służby wojskowej, ponieważ na gruncie art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie jest w ogóle możliwe uwzględnienie okresu służby wojskowej do okresu pracy górniczej stanowiącego przesłankę prawa do emerytury. Sytuacja przedstawiałaby się odmiennie, gdyby w przepisie art. 50a i związanym z nim art. 50c ustawy o emeryturach i rentach z FUS ustawodawca zezwolił na uwzględnienie okresu pełnienia służby wojskowej, bowiem tylko wówczas, w razie spełnienia dodatkowych warunków wynikających z przepisów o powszechnym obowiązku obrony, możliwe byłoby uczynienie zadość żądaniu apelującego i doliczenie okresu służby wojskowej do okresu pracy górniczej. Niezasadnie też apelujący ustanawia znak równości pomiędzy pracą górniczą w rozumieniu art. 50c ustawy o emeryturach i rentach z FUS a pracą w szczególnych warunkach ujętą w wykazie A dział I „W górnictwie”. W istocie bowiem każda praca górnicza jest pracą w szczególnych warunkach, jednak obowiązujący stan prawny nie przewiduje możliwości uznania innych niż wymienione w art. 50c okresów prac w szczególnych warunkach za okresy pracy górniczej lub równorzędnej z górnictwem przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej. Ostatecznie Sąd Apelacyjny stwierdził, że wobec nielegitymowania się przez wnioskodawcę co najmniej 25-letnim okresem pracy górniczej, nie było podstaw do zmiany zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego i przyznania ubezpieczonemu emerytury górniczej na podstawie art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną wnioskodawcy. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 120. ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony w brzmieniu obowiązującym w okresie

od 16 lipca 1982 r. do 12 kwietnia 1984 r. (w czasie odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej) w związku z art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że okresu zasadniczej służby wojskowej odbytej przez wnioskodawcę nie wlicza się do stażu pracy wymaganego do uzyskania emerytury górniczej w związku z aktualnym brzmieniem ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w sytuacji gdy: 1/ spełnienie przesłanek ustawowych, o których mowa w art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony (w brzmieniu obowiązującym do 2005 r.) gwarantowało, że okres służby wojskowej należy traktować nie tylko jako okres służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale także jako okres zatrudnienia, to jest w niniejszej sprawie okres pracy górniczej w rozumieniu art. 50a tej ustawy; 2/ gwarancje zawarte w ustawie o powszechnym obowiązku obrony należy traktować jako swoiste *lex specialis* względem art. 50a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to jest odrębną i samodzielną podstawę prawną nabycia uprawnień emerytalnych, a uprawnienia nabyte na tej podstawie chronione są konstytucyjną zasadą ochrony praw nabytych. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę decyzji ZUS z dnia 7 lutego 2013 r. i przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury górniczej; ewentualnie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu; w każdym przypadku z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem uzasadniony jest kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Analizę prawidłowości orzeczenia Sądu Apelacyjnego rozpocząć wypada od podkreślenia, że istota niniejszego sporu sprowadza się do pytania o możliwość zaliczenia ubezpieczonemu A. P. okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej od 16 lipca 1982 r. do 12 kwietnia 1984 r. do wymaganego - w myśl art. 50a ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - do nabycia prawa do emerytury górniczej

po ukończeniu 50 roku życia, 25-letniego okresu pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą, zdefiniowanych w art. 50c tej ustawy.

Godzi się zatem przypomnieć, że uprawnienia emerytalne górników regulowały kompleksowo dwie koleje ustawy z dnia 28 maja 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 139 ze zm.) i z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 30, poz. 154 ze zm.). Przepisy art. 11 pierwszej z wymienionych ustaw oraz art. 9 drugiej ustawy przewidywały uwzględnienie okresów zaliczalnych do pracy górniczej w stażu uprawniającym do emerytury górniczej z obniżonego wieku.

Wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r. poz. 748 ze zm.), z mocy jej art. 195 pkt 6 uchylono ostatnią z wymienionych ustaw. Uprawnienia do górniczej emerytury dla pracowników urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. uregulowano w art. 34-38 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zaś dla pracowników urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. – w art. 34 oraz art. 48 w zw. z art. 49 tej ustawy. W odniesieniu do osób urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. utrzymano dotychczasowe prawo do emerytury górniczej dla pracowników spełniających łącznie warunek wieku 55 lat oraz okresu pracy górniczej wynoszącego wraz z okresami pracy równorzędnej i okresami zaliczalnymi do pracy górniczej co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 5 lat „czystej” pracy górniczej oraz obniżono wiek emerytalny do 50 lat dla kobiet posiadających co najmniej 20 lat i mężczyzn mających co najmniej 25 lat pracy górniczej, równorzędnej i okresów zaliczalnych, w tym co najmniej 15 lat „czystej” pracy górniczej, zachowując prawo do zaliczania do wymaganego stażu pracy górniczej niektórych okresów w wymiarze półtorakrotnym. Dla górników w tym przedziale wiekowym nie przewidziano prawa do emerytury bez względu na wiek, albowiem osoby te, mające w chwili wejścia w życie ustawy 50 lat i więcej, nabywały uprawnienia emerytalne na podstawie art. 34 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zatem z chwilą ukończenia 50 roku życia. W razie niewykazania wymaganego tym przepisem okresu pracy górniczej, ubezpieczeni ci mogli uzupełnić staż zgodnie z art. 36 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 21 ustawy z 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla

kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych (Dz.U. Nr 162, poz. 1112 ze zm.). Te same uprawnienia, a także prawo do emerytury górniczej bez względu na wiek dla pracowników posiadających co najmniej 25-letni okres pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, zagwarantowano osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r., jeżeli nie przystąpiły do otwartego funduszu emerytalnego, warunki do uzyskania emerytury określone w przepisach spełniły do końcowej daty wyznaczonej pierwotnie na dzień 31 grudnia 2006 r., a następnie 31 grudnia 2007 r. oraz rozwiązały stosunek pracy. Z mocy ustawy z 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy – Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 167, poz. 1397 ze zm.) uchylono z dniem 1 stycznia 2007 r. art. 34-38 oraz art. 48 i 49 ustawy, regulujące prawo do emerytury górniczej dla pracowników urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. oraz niektórych pracowników urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r., zastępując je przepisami dodanego do Działu II ustawy Rozdziału 3a, zatytułowanego „Emerytury górnicze”. Na podstawie przepisów przejściowych art. 3 ustawy zmieniającej zapewniono prawo do emerytury górniczej na dotychczasowych warunkach niektórym pracownikom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r.

Rzecz w tym, że dawne art. 34 - art. 38 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, statuując wymagany dla nabycia prawa do emerytury górniczej okres pracy górniczej wraz z okresami pracy równorzędnej i okresami zaliczalnymi do pracy górniczej, pozwalały na uwzględnienie w tymże stażu – właśnie jako okresów zaliczalnych do pracy górniczej – wymienionych w art. 6 ust. 1 pkt 4 w związku z art. 38 ustawy, okresów czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresów jej równorzędnych albo okresów zastępczych form służby wojskowej. Wobec tego, że art. 50a statuuje wśród przesłanek nabycia prawa do emerytury górniczej z obniżonego wieku wymagany okres pracy górniczej łącznie z okresami pracy równorzędnej, a w Rozdziale 3a Działu II ustawy o emeryturach i rentach z FUS brak jest odpowiednika dawnego art. 38 tej ustawy, w literaturze wyrażany jest pogląd, iż nie ma obecnie możliwości uwzględnienia w wymaganym stażu pracy uprawniającym do emerytury górniczej tzw. okresów zaliczalnych do pracy

górnictwa, jakimi były okresy składkowe z art. 6 ust. 1 pkt 4-8, ust. 2 pkt 2, 3 i 5-8 oraz okresy nieskładkowe z art. 7 pkt 1-7, 9 i 12, a zatem także okresy czynnej służby wojskowej (Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz pod redakcją B. Gudowskiej i K. Ślebzaka, Warszawa 2013, s. 391).

Rozstrzygnięcia niniejszego problemu prawnego należy jednak szukać nie tyle na gruncie przepisów Rozdziału 3a Działu II ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ile w obowiązujących w okresie odbywania przez ubezpieczonego czynnej służby wojskowej przepisach ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 827), a ściślej: art. 108 ust. 1 a następnie art. 120 ust. 1, art. 125 ust. 1 i ponownie art. 120 ust. 1 tej ustawy, które stanowiły, że pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Treść powołanych przepisów wskazywała, że okres służby wojskowej traktuje się tak samo jak wykonywanie w tym czasie pracy przez pracownika. Jeżeli pracownik wrócił do zakładu pracy, jego zatrudnienie przed służbą wojskową, okres służby wojskowej i okres pracy po służbie wojskowej traktowano tak, jakby to był nieprzerwany okres zatrudnienia w tym samym zakładzie pracy.

W ramach problematyki kwalifikowania okresów pełnienia zasadniczej służby wojskowej jako okresów równorzędnych z okresami rzeczywistego wykonywania zatrudnienia na podstawie stosunku pracy co celów związanych z ustalaniem uprawnień pracowniczych, w judykaturze formułuje się tezę, iż generalnie zasadą jest wliczenie okresu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia (art. 301 k.p.). Jeżeli pracownik wrócił do zakładu pracy, jego zatrudnienie przed służbą wojskową, okres służby wojskowej i okres pracy po służbie wojskowej traktowano tak, jakby to był nieprzerwany okres zatrudnienia w tym samym zakładzie pracy. Okres takiej służby jest zatem okresem zaliczanym do pracowniczego stażu zatrudnienia i od chwili tego zaliczenia stanowi z nim jedność oraz dzieli w przyszłości jego los. Problem wliczenia okresu zasadniczej służby wojskowej do

okresu zatrudnienia powinien być rozstrzygnięty na podstawie przepisów obowiązujących w dacie podjęcia zatrudnienia po zakończeniu służby wojskowej. Okres służby wojskowej jest bowiem okresem zaliczanym do stażu pracowniczego w tym momencie i z nim „ciągniony”. Aktualnie obowiązujące (odmienne) przepisy nie zmieniają tej oceny, jeśli zaliczenie okresu służby wojskowej nastąpiło z mocy prawa w dacie podjęcia zatrudnienia po zakończeniu służby wojskowej wobec spełnienia ku temu odpowiednich przesłanek (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2012 r., II PK 138/12, LEX nr 1619629).

Wypada podkreślić, że przepis art. 108 ust. 1, a następnie art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej nadawał żołnierzom zasadniczej lub okresowej służby wojskowej szczególne uprawnienia, nakazując wliczenie czasu odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym żołnierz podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających nie tylko z Kodeksu pracy (a zatem prawnopracowniczych), ale także z przepisów szczególnych. Z przepisów tych wynikała zatem czytelna i językowo jednoznaczna zasada, że pracownikowi, który we wskazanym terminie po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Powołane przepisy statuowały zatem fikcję prawną, odnoszącą się do wszelkich (tak z zakresu prawa pracy, jak i zabezpieczenia społecznego – *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*) przepisów szczególnych.

W konsekwencji tego, w judykaturze podjęto problematykę kwalifikacji służby wojskowej do celów emerytalnych, akcentując konieczność rozważania tej kwestii z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w okresie pełnienia przez ubezpieczonego służby wojskowej, a nie regulacji obowiązującej aktualnie. I tak w wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108) wyrażono pogląd, że wykładnia gramatyczna powołanych unormowań (chodziło o art. 124 i art. 125 ustawy z dnia 30 stycznia 1969 r. o powszechnym obowiązku wojskowym – jednolity teksty: Dz.U. z 1963 r. Nr 20, poz. 108 ze zm.) nie powinna nasuwać wątpliwości, iż okres odbytej czynnej (zasadniczej) służby wojskowej

przez pracownika zatrudnionego poprzednio w szczególnych warunkach pracy, który po zakończeniu tej służby zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia, traktuje się tak samo jak wykonywanie takiej pracy, a skoro okres ten podlega zaliczeniu do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w szczególnych warunkach, to uwzględnia się go także do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. Pogląd ten już na gruncie przepisów pierwotnie art. 108, a następnie art. 120 i art. 125 oraz ponownie art. 120 aktualnie obowiązującej ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej był wyrażany także w kolejnych wyrokach Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 22 października 2009 r., I UK 126/09, OSNP 2011 nr 7-8, poz. 12; z dnia 25 stycznia 2010 r., I UK 239/09, LEX nr 577820; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 215/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 219; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, LEX nr 590248; z dnia 17 maja 2012 r., I UK 399/11, LEX nr 1211140; z dnia 24 maja 2012 r., II UK 265/11, LEX nr 1227192; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 217/13, LEX nr 1408682 i z dnia 8 kwietnia 2014 r., II UK 424/13, LEX nr 1466629).

Zasadniczą rolę w wyjaśnianiu tego problemu należy przypisać uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., III UZP 6/13 (OSNP 2014 nr 3, poz. 42 i OSP 2014 nr 12, poz. 110 z glosą K. Antonowa), w której stwierdzono, że czas zasadniczej służby wojskowej odbytej w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.) zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

W uzasadnieniu tej uchwały powiększony skład Sądu Najwyższego stwierdził, że rozstrzygany problem nie dotyczy ujmowania zasadniczej służby wojskowej jako okresu składkowego (albo zaliczalnego w rozumieniu poprzednich regulacji emerytalnych), lecz sprowadza się do określenia, czy ta służba jest równoznaczna z okresem pracy w szczególnych warunkach, wymaganym do

nabycia wcześniejszej emerytury. Sąd Najwyższy wyraźnie zaznaczył, że na gruncie przepisów ubezpieczeniowych okres zasadniczej służby wojskowej nie jest obecnie i nigdy nie był okresem zatrudnienia (pozostawania w stosunku pracy), a to oznacza, że w okresie odbywania zasadniczej służby wojskowej żołnierz nie był pracownikiem zatrudnionym w szczególnych warunkach. Uwzględnienie okresu tej służby w stażu ubezpieczeniowym (jako okresu zaliczalnego albo równorzędnego), było możliwe - co najwyżej - tylko na podstawie odrębnego przepisu. Zgodnie z obowiązującym przed dniem 1 stycznia 1975 r. brzmieniem art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL, okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zaliczał się do okresu zatrudnienia, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby albo w tej samej gałęzi pracy. Dodatkowo art. 106 ust. 1 tej ustawy nakazywał pracodawcy, który zatrudniał pracownika w dniu powołania do zasadniczej służby wojskowej, jego zatrudnienie na poprzednio zajmowanym stanowisku lub na stanowisku równorzędnym pod względem rodzaju pracy oraz zaszeregowania osobistego, jeżeli w ciągu 30 dni od dnia zwolnienia z tej służby pracownik zgłosił swój powrót do zakładu pracy w celu podjęcia zatrudnienia. Z kolei szczegółowe zasady zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.), które w § 5 ust. 1 ustalało, że pracownikowi, który podjął zatrudnienie po odbyciu służby, należało zaliczyć okres odbytej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień uzależnionych od liczby lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Z przywołanych regulacji - zdaniem powiększonego składu Sądu Najwyższego - wynikała zasada, zgodnie z którą pracownikowi, który we wskazanym terminie (30-dniowym) po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u tego pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby, okres służby był wliczany do okresu zatrudnienia w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w

określonym zawodzie. Przepisy ustanawiały zatem fikcję prawną, z której wynikało, że pracownik zatrudniony w szczególnych warunkach, który po zakończeniu czynnej służby wojskowej powrócił do tego samego zatrudnienia w odpowiednim terminie, zachowywał - w okresie pełnienia tej służby - status pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów emerytalnych. Powyższa zasada nie obowiązywała jednak wówczas, gdy okres służby wojskowej przypadał w innym czasie niż okres zatrudnienia.

Sąd Najwyższy podkreślił, że ustawa z dnia 30 stycznia 1959 r. o powszechnym obowiązku wojskowym i ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej regulowała zasadniczą służbę wojskową, a jej przepisy gwarancyjne (odpowiednio art. 125 tej pierwszej oraz art. 108 ust. 1 tej drugiej) miały znaczenie dla uprawnień pracowniczych, zaliczając okres służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy albo od ciągłości pracy w danym zawodzie lub służbie bądź w szczególnych warunkach, od których zależy nabycie tych uprawnień (art. 125 ustawy z 1959 r.) oraz w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby (art. 108 ustawy z 1967 r.), niemniej jednak nie może budzić wątpliwości, że znajdują one zastosowanie także w zakresie kwalifikowania takiej służby do okresów ubezpieczenia społecznego. Zasadnicza służba wojskowa była traktowana jako okres zaliczany do okresów zatrudnienia (w przepisach dekretu z 1954 r., w ustawie o p.z.e. - także w ustawach szczególnych z dnia 28 maja 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin), a więc jako taka nie dawała samoistnie prawa do emerytury, podlegając doliczeniu do okresów zatrudnienia (pracy) i okresów z nimi równorzędnych. Dopiero w ustawie o z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) okres służby wojskowej został potraktowany, jako okres równorzędny z okresem zatrudnienia, a następnie, jako okres składkowy na podstawie ustawy o rewaloryzacyjnej. W tym czasie - poza wymienionymi wyżej przepisami ubezpieczeniowymi - obowiązywała także ustawa z 1967 r. o

powszechnym obowiązku obrony, gwarantująca pracownikowi, po spełnieniu warunków w niej wskazanych (określonych w art. 106 ust. 1), wliczenie okresu służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby, oraz rozporządzenie wykonawcze z 1968 r., według którego pracownikowi, który podjął zatrudnienie (stosownie do zasad określonych w § 1 lub 2), zalicza się okres odbytej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Tak więc z językowej wykładni tego przepisu, w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że pod rządem ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej i wydanego na jej podstawie (art. 108 ust. 4) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy żołnierzowi zatrudnionemu przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem przed powołaniem do służby wojskowej oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Oznacza to, że w powyższych okolicznościach taki okres służby wojskowej jest nie tylko okresem służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach, ale także okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu § 3 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Innymi słowy, jeżeli zostały spełnione przez pracownika wskazane wyżej warunki powrotu do poprzedniego zatrudnienia zostaje zachowana tzw. ciągłość pracy, a okres zasadniczej służby wojskowej jest okresem zatrudnienia na takich samych warunkach, jak przed powołaniem do tej służby.

Rozważania prawne zawarte w powołanej wyżej uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego znalazły odzwierciedlenie w kilku późniejszych orzeczeniach, w których - do celów emerytalnych - poddawano kwalifikacji okresy

niezawodowej służby wojskowej pełnionej przez ubezpieczonego (por. przykładowo wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 stycznia 2014 r., I UK 96/13, LEX nr 1498597; z dnia 6 lutego 2014 r., II UK 349/12, LEX nr 1660824 oraz z dnia 8 kwietnia 2014 r., II UK 424/13, LEX nr 1466629, a także wyroki Sądów Apelacyjnych: w Gdańsku z dnia 14 listopada 2013 r., III AUa 369/13, LEX nr 1415843; w Łodzi z dnia 23 stycznia 2014 r., III AUa 422/13, LEX nr 1430714; w Białymstoku z dnia 8 lipca 2014 r., III AUa 148/14, LEX nr 1493855, w Łodzi z dnia 11 lipca 2014 r., III AUa 96/14, LEX nr 1511682 oraz w Szczecinie z dnia 16 października 2014 r., III AUa 105/14, LEX nr 1624028).

Kontynuacją tej linii poglądów judykatury jest uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15 (OSNP 2015 nr 12, poz. 164), w której stwierdzono, że okres zasadniczej lub okresowej służby wojskowej odbytej w czasie od 29 listopada 1967 r. do 31 grudnia 1974 r. zalicza się do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) także w sytuacji, gdy ubezpieczony bezpośrednio przed powołaniem do służby wojskowej pracował w warunkach szczególnych oraz po zwolnieniu z tej służby podjął w innym zakładzie pracy zatrudnienie niestanowiące pracy w szczególnych warunkach, jeżeli zostały spełnione przesłanki, o których mowa w art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.) oraz w § 2-5, 7 i 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.). Wreszcie w uchwale z dnia 14 lipca 2016 r., III UZP 9/16 (niepublikowanej) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że czas odbywania zasadniczej służby wojskowej w okresie obowiązywania art. 125 ust. 1 ustawy z dnia 26 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w brzmieniu ustalonym w jednolitym tekście (Dz.U. z 1984 r. Nr 7, poz. 31) do zmiany tego przepisu z dniem 9 grudnia 1991 r. zalicza się na warunkach określonych w tym przepisie – do okresu zatrudnienia w

pełnym wymiarze czasu pracy w zakładach wymienionych w załącznikach nr 2 i 3 ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. w zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20 ze zm.), wymaganego do nabycia prawa do świadczenia przedemerytalnego, o którym mowa w art. 6 ust. 1 tej ustawy w związku z art. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2004 r., o świadczeniach przedemerytalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 170 ze zm.).

Mając na uwadze zaprezentowaną wyżej linię orzeczniczą Sądu Najwyższego należy stwierdzić, że czas odbywania przez ubezpieczonego zasadniczej służby wojskowej w okresie obowiązywania kolejno art. 108 ust. 1, art. 120 ust. 1, art. 125 ust. 1 i ponownie art. 120 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 827 ze zm.) zalicza się – przy spełnieniu określonych w tejże ustawie warunków – do stażu pracy górniczej uprawniającej do emerytury górniczej z mocy art. 50a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.). Do takiej konkluzji skłania językowa wykładnia powołanych przepisów art. 108 ust. 1 (art. 120 ust. 1, art. 125 ust. 1 i ponownie art. 120 ust. 1) ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej jako *lex specialis*, wzmocniona dodatkowo wykładnią systemową oraz funkcjonalną (art. 85 ust. 1 oraz art. 2 i art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, z których wynika zakaz ustanawiania takich regulacji ustawowych lub dokonywania takiej wykładni przepisów prawa powszechnie obowiązującego, które dopuszczałyby jakiegokolwiek pokrzywdzenie obywatela z powodu wykonywania publicznego obowiązku obrony Ojczyzny).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podzielił zarzuty skarżącego podnoszone w ramach kasacyjnej podstawy naruszenia prawa materialnego i z mocy art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.